

Försvarsdepartementet
Regeringskansliet

Remissvar över betänkandet SOU 2024:65 Kommuners och regioners grundläggande beredskap inför kris och krig (dnr Fö2024/01668)

Sammanfattning

Region Gotland instämmer i att de ökade krav som utredningen föreslår är nödvändiga. Region Gotland delar dock inte utredningens kostnadsberäkningar avseende nya åligganden utan ser att kostnaderna är betydligt högre. Region Gotland anser att det inte är kommuner och regioner som ska stå för finansiering av nya åligganden utan att dessa ska finansieras i sin helhet av staten.

Region Gotland bedömer att Gotlands ö-läge, utan broförbindelse, behöver beaktas i kostnadsberäkningen. Region Gotlands ö-läge, kombinerat med dess specifika sårbarheter och militärstrategiska betydelse, medför att Region Gotland har högre kostnader för beredskapsarbete jämfört med andra kommuner och regioner. Vidare bör även Region Gotlands dubbla uppdrag tas i beaktande, särskilt avseende sjukvården. Region Gotland är unik i Sverige genom att förena det kommunala uppdraget med det regionala uppdraget. Det innebär att Gotland är den enda platsen i landet där kommunala ansvarsområden som skola och omsorg ska finansieras inom samma budgetram som det regionala uppdraget, där sjukvården utgör den mest kostnadskrävande delen. Denna utmaning förstärks av att Region Gotland är Sveriges minsta region.

Därutöver begränsar ö-läget möjligheterna till samverkan och kostnadseffektiva lösningar med andra regioner och kommuner. Avståndet och risken för isolering kräver en högre grad av självförsörjningsförmåga, vilket ytterligare påverkar kostnadsbildningen.

Utöver ovan ser Region Gotland behov av ytterligare förtydliganden när det gäller utredningens bedömning och förslag, både generella och specifika utifrån Region Gotlands ö-läge.

Yttrande

Definition av "kvalificerad fredstida krissituation" (avsnitt 6.3.2)

Region Gotland anser att det behövs en tydligare definition av begreppet "*kvalificerad fredstida krissituation*" som förklarar hur begreppet relaterar till fredstida krissituationer och andra liknande termer.

Generella verksamhetskrav (avsnitt 6.3.3)

Region Gotland välkomnar utredningens prioritering av skyddsvärdet "*liv och hälsa*". Denna prioritering harmonierar med kommuners och regioners grunduppdrag och underlättar planeringen för en snabbare förmågehöjning.

Uthållighet i cirka två veckor för grundläggande verksamhetsförmåga

Region Gotland välkomnar uthållighetskrav på två veckor för grundläggande verksamhetsförmåga, men anser att detta behöver läggas till i författningsförslaget för att tydliggöra att det är ett krav samt att ordet "cirka" tas bort. Region Gotland har samma synpunkt vad gäller måltidsverksamhet. I utredningens bedömning lyfts måltidsverksamheten men den finns inte med i författningsförslaget eller i författningskommentaren där enbart livsmedel nämns.

Privata aktörer

Region Gotland ser behov av ett förtydligande av kommuners och regioners ansvar för planering och förberedande arbete avseende åtgärder för att uppnå generell verksamhetsförmåga även ska omfatta privata aktörer (socialtjänstlagen – särskilda boendeformer och LSS, sjukvårdsverksamheter och privata aktörers skolverksamheter - fristående skolor). Att ansvaret även ska omfatta privata aktörer nämns i utredningens bedömning men Region Gotland anser att det är otydligt i författningsförslaget.

Kollektivtrafik i ett ö-läge perspektiv

Region Gotland anser vidare att det behöver förtydligas att, vid omfattande eller extrema bristsituationer under kvalificerade fredstida krissituationer eller höjd beredskap, förutom kollektivtrafiken, berörs även Gotlands hamninfrastruktur (Visby hamn drivs i förvaltningsform av Region Gotland) och Visby flygplats.

Gotlands ö-läge leder till att transportmöjligheterna ser helt annorlunda ut än på fastlandet. Till skillnad från fastlandet har Gotland ingen närliggande kommun som kan nås med kollektivtrafik. Invånare är i huvudsak hänvisade till färje- och flygtrafik, som fungerar som en förlängning av landsvägen.

Länsstyrelsernas stöd och samordning (avsnitt 6.3.10 & avsnitt 9.1 s. 519)

Region Gotland ser positivt till länsstyrelsens stöd och samordning. Region Gotland bedömer dock att där det redan finns ett väl fungerande stöd och samordning från Socialstyrelsen är det mer ändamålsenligt och effektivt att fortsätta denna, exempelvis nationell samordning, planering och ledning (NSPL).

Särskilda verksamhetskrav (avsnitt 6.4)

Region Gotland ställer sig tveksam till utredningens förslag att alla kommuner ska omfattas av samtliga särskilda verksamhetskrav, speciellt utifrån utredningens förslag om lokala förhållanden, strategisk betydelse eller särskild utsatthet samt om utredningens förslag om likvärdighet och ändamålsenlighet.

Region Gotland välkomnar utredningens förslag om att ta fram en modell för bedömning av strategisk betydelse och utsatthet, men denna modell bör ligga till grund till författningsförslaget.

Utrymningar och inkvarteringar

Region Gotland bedömer att det inte är ändamålsenligt med längre inkvartering för individer från andra kommuner eller länder på Gotland.

Med hänsyn till ö-läget (beroende av färje- och flygförbindelse och för närvarande avsaknad av reservhamn), stora säsongsvariationer i antal som vistas på Gotland, samt utsatta och samtidigt militärstrategiska läge, anser Region Gotland att Gotland inte i första hand bör vara en mottagarkommun för boende från andra kommuner eller länder.

Tidigare flyktingmottagande och nu senast massflyktingsdirektivet har påvisat att det inte är ändamålsenligt med inkvartering på Gotland utifrån ö-läget. Initial och kortvarig förmåga avseende omhändertagande bedöms finnas i andra krav. Region Gotland identifierar ett värde i att beakta den nya socialtjänstlagens intention och utformning, samt förslaget att Lagen om mottagande av asylsökande (1994:137) föreslås övergå till Mottagandelagen (SOU 2024:68).

Vad gäller utrymning vill Region Gotland peka på att Gotland, med sitt geografiska ö-läge, inte har likvärdig förmåga att transportera människor mellan olika kommuner. Utrymning av invånare kräver transportmöjligheter i form av färje- eller flygförbindelser som i sig är väldigt kostnadsdrivande. Begreppet "*likvärdig förmåga*" blir därav beroende av kompensation gällande ö-faktorn för att Region Gotland ska ha möjlighet att säkerställa utredningens förslag om utrymning.

Vidare vill Region Gotland lyfta att ansvarsfördelningen behöver tydliggöras avseende utrymning. Projektet "*Storskalig utrymning*" från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har visat på behov av tydlighet kring fördelning av roller och ansvar mellan kommun, länsstyrelse och andra berörda myndigheter. Exempelvis tydliggörande av respektive aktörs ansvar och roll för kommunikationsinsatser.

Skyddsrum

Region Gotland ser ett behov av att tydliggöra vem som ansvarar för information och sakkunskap gällande utformning och tillsyn av skyddsrum. Information till allmänheten är ett stort område och det behöver delas upp. Region Gotland föreslår att länsstyrelserna informerar kring fortifikatorisk information till fastighetsägare i enlighet med utredningens förslag om att samla specialistkompetensen hos länsstyrelserna, och att kommuner ansvarar för en allmän information kopplat till användande av skyddsrum.

Använd terminologin "trygghetspunkter" istället för "särskilda samlingsplatser"

Vidare föreslår Region Gotland att begreppet "*särskilda samlingsplatser*" ersätts med "*trygghetspunkter*", som är ett redan etablerat begrepp. Trygghetspunkter används av MSB och är välkänt bland allmänheten.

Ordningen med överenskommelser mellan staten och Sveriges Kommuner och Regioner bör inte längre tillämpas (avsnitt 6.10.1)

Region Gotland är positiv till utredningens förslag om generella statsbidrag istället för kortsiktiga överenskommelser.

Statens ersättning till kommuner och regioner bör huvudsakligen ske genom höjningar av de generella statsbidragen (avsnitt 6.10.3)

Region Gotland ser behov av att det som nämns i avsnittet följs upp i kapitel 7, främst när det gäller förslaget att lägga in en ny modell i kostnadsutjämningsystemet och kostnadsersättning i efterhand.

Skillnader i kostnader för kommuner och regioners förberedande åtgärder som hänförs till strukturella skillnader ska hanteras inom kostnadsutjämningsystemet
Region Gotland identifierar ett värde i att beakta utredningen om utjämningsystemet (Nätt och jämnt - Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn, SOU 2024:50) då det kan vara svårt att hantera enskilda kommuners och regioners olika kostnader i kostnadsutjämningsystemet. En modell för kostnadsutjämnning behöver bygga på opåverkbara faktorer och inte på ambitioner eller effektivitetsskillnader. Kommuners och regioners behov av beredskapsåtgärder avgörs även av andra parametrar än befolkningens sammansättning och bebyggelsestruktur.

Därtill vill Region Gotland betona att flera parametrar i finansieringen behöver beaktas än kommunens respektive regionens storlek (invånarantal). En parameter som behöver inkluderas är säsongvariationer i hur många som vistas i kommunen respektive regionen under olika delar av året. Säsongvariationer leder till utmaningar avseende krav på verksamhetsförmåga (generella och särskilda verksamhetskrav). Region Gotland anser att Gotlands ö-läge och utsatthetsärskilt behöver beaktas i detta avseende.

Särskilda förberedande åtgärder bör finansieras genom kostnadsersättningar
Region Gotland instämmer i utredningens förslag att om en kommun blir ålagd att vidta vissa förberedelser ska detta finansieras av staten via kostnadsersättningar. Region Gotland önskar dock att beskrivningen av den ekonomiska hanteringen för detta behöver förtydligas. Exempelvis hur finansieringen ska gå till avseende förberedande åtgärder samt var gränsen går mellan ordinarie uppdrag och särskilda ålägganden.

Aktivitetsbaserade åtgärder bör finansieras genom riktade statsbidrag
Region Gotland vill se ett förtydligande att med investeringar (engångskostnader) följer ett behov av finansiering av de årliga kostnader en investering medför (exempelvis att inrätta robusta och säkra ledningsplatser).

Region Gotland saknar en tydlig beskrivning av hur MSB eller Kammarkollegiet ska administrera de riktade statsbidragen för aktivitetsbaserade åtgärder.

Den nuvarande statliga ersättningen till kommuner och regioner bör utgå även i fortsättningen – utöver den statliga ersättning som följer av utredningens förslag (avsnitt 7.1.1)

Region Gotland instämmer i utredningens förslag att nuvarande finansiering bör finnas kvar, utredningen nämner dock inget om hur fördelningen mellan regioner och kommuner ska gå till. Därtill behöver flera parametrar i finansieringen beaktas än invånarantal (se ovan).

Region Gotland instämmer i utredningens förslag att staten behöver finansiera tillkommande uppgifter. Region Gotland anser dock att den föreslagna finansieringen är otillräcklig. Detta gäller både den långsiktiga förmågehöjningen och uppbyggnadsperioden på fem år, som nämns i utredningen för vissa verksamhetsområden (exempelvis måltidsverksamhet).

Ekonomiska konsekvenser av utredningens författningsförslag (avsnitt 7.2)

Region Gotland anser att flera ekonomiska konsekvenser för kommuner och regioner saknas i den konsekvensanalys som presenteras i utredningen och anser att detta bör läggas till. De löpande årliga kostnaderna som engångsvisa kostnader (initial investeringar) leder till behöver tas med i kostnadsberäkningarna. Ett exempel är förvaltning och underhåll av robusta ledningsplatser som medför årliga avskrivningar och hyreskostnader.

Dessutom anser Region Gotland att det saknas beräkningar av andra ökade löpande kostnader. De generella verksamhetskraven i avsnitt 6.3.3 följs inte nämnvärt upp i utredningens ekonomiska konsekvenser.

Region Gotland har generellt högre kostnader än andra kommuner och regioner för beredskapsarbetet i och med ö-läget som begränsar möjligheterna att samverka med andra kommuner och regioner för att dela på kostnader.

Kostnadsfördelningen mellan staten och kommunsektorn (avsnitt 7.2.1)

Region Gotland anser att kostnadsökningarna är betydligt högre än vad som framgår av utredningens beräkningar.

Utredningen föreslår att ersättning via generella bidrag enbart avser tillkommande uppgifter och ambitionsökningar för befintliga uppgifter, och inte de nuvarande befintliga uppgifterna. Region Gotlands bild är att detta kan påverka kommunernas och regionernas beredskapsarbete samt förmågehöjning på ett negativt sätt.

Regionstyrelsen

Meit Fohlin
Ordförande Regionstyrelsen

Stefan Hollmark
Regiondirektör